

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Aan
Van

MBZK
DGOW

Bescherming p

Contactpersoon
Bescherming persoonlijke levens

Datum
16 maart 2021

Kenmerk
Bescherming persoonlijke levens

Bijlage(n)
5

Deze stukken hoeven niet langer als vertrouwelijk te worden beschouwd.

advies

Ministerraad Onderraad

Resultaten verkenningen stikstof

Advies

Kennisnemen van de drie verkenningen.

Samenvatting MR/OR-voorstel

Afgelopen periode zijn drie verkenningen rondom stikstof uitgevoerd. De resultaten liggen nu in de MR ter kennisname voor. De rapporten worden na agendering in de MR zonder kabinetsappreciatie naar beide Kamers toegezonden.

Toelichting op advies

De drie uitgevoerde verkenningen zijn:
Langetermijnverkenning Stikstofproblematiek
Doel: schets van belangrijkste toekomstrichtingen en handelingsperspectieven voor de lange termijn.
Uitkomst: Door de onomkeerbare effecten van vervuiling is een veel hoger ambitieniveau voor stikstofreductie vereist dan in de huidige wet is vastgelegd. Dit te halen met flinke generieke aanpak, aangevuld met gebiedsgerichte inzet van maatregelen. Neveneffect van ambitieus doel is ook dat het de innovatie/transformatie stimuleert.

Verkenning normeren en beprijzen

Doel: inventarisatie van instrumentenpakketten die bij kunnen dragen aan beperken stikstofproblematiek;
Uitkomst: Deze verkenning heeft aan de hand van maatregelpakketten onderzocht hoe normeren en beprijzen tot stikstofreductie kan leiden. Voor NOx is een pakket voor 50 % reductie opgesteld; voor NH3 zijn pakketten van 30, 50 en 70% reductie opgesteld. Voor pakketten van 50% en 70% NH3 reductie is inkrimping van de veestapel onvermijdelijk.

Ruimtelijke verkenning stikstof

Doel: inventarisatie hoe meer natuurinclusieve inrichting bij kan dragen aan oplossingen voor stikstofproblematiek.

...

Datum

16 maart 2021

Kenmerk

Bescherming persoonlijke levenssfeer

Uitkomst: Natuurinclusieve functies in de zones rondom N2000 draagt bij aan een betere staat van de natuur. De grootte van zones is afhankelijk van het type maatregelen dat genomen wordt. Implementatie vraagt bestuurlijk ingrijpen in alle overheidslagen.

Ambtelijk voortraject

DG overleg stikstof

Toelichting

De verkenningen in samenhang beziend is het voor BZK van belang dat voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van Nederland en specifiek voor de woningbouw noodzakelijk is om ook op de middellange termijn meer stikstofruimte te creëren en/of minder afhankelijk te worden van stikstofruimte.

Alle drie de verkenningen bevatten aanzetten voor een gebiedsgerichte benadering gericht op instandhouding en verbetering van natura 2000 gebieden, dat o.a kan resulteren in opkoop van (piek-) belasters in zones rond deze gebieden. Dit biedt kansen voor de uitvoering van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, breder dan alleen stikstof. Stikstof, bodem(daling), water, natuur, landbouwtransitie en klimaat worden daar in samenhang opgepakt.

Het Kabinet neemt gezien haar demissionaire status nu geen standpunt in ten aanzien van de rapporten. Wel is denkbaar dat ze een rol zullen spelen tijdens de formatie.

...

VERTROUWELIJK

BIJLAGE 2: Bespreking maatschappelijke initiatieven stikstof (ongewijzigd)

t.b.v. Ministerraad 28 mei 2021

Aanleiding bespreking

- Met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering zijn doelstellingen voor 2025, 2030 en 2035 vastgelegd. In 2025 moet er in 40 procent van de stikstofgevoelige natuurgebieden geen sprake meer zijn van overbelasting van stikstof. In 2030 en 2035 gaat het om respectievelijk 50% en 74%. Tegelijkertijd is besloten tot een pakket aan natuur- en stikstofreductiemaatregelen.
- Door de stikstofwet is het kader en de systematiek van de stikstofaanpak onontkoombaar vastgelegd.
- Het aannemen van deze wet door beide Kamers heeft maatschappelijke partijen geprikkeld om na te denken over versnelling en invulling van de wet en de huidige stikstofaanpak. De zes partijen van het Versnellingsakkoord (hierna: plan VNO-LTO)¹ hebben concrete voorstellen voor invulling en versnelling gedaan. Veerman e.a.² hebben een ruimtelijke invulling gegeven en naar aanleiding van de motie Bisschop e.a. (Kamerstuk 35 600, nr 43) wordt gewerkt aan afspraken met het oog op een langjarig economisch en ecologisch duurzaam toekomstperspectief voor de landbouwsector. Er is nu maatschappelijk momentum en urgentie om verdergaande stappen te zetten.
- Er is onzekerheid in alle sectoren over wat het langjarig perspectief is en er is met de huidige aanpak maar zeer beperkt ontwikkelruimte beschikbaar, wat gelet op post-Corona-herstel en grote maatschappelijke opgaves zoals de klimaattransitie ongewenst is.
- De stikstofdoelstelling voor 2035 e.v. (zoals ook door de sommatie van Greenpeace en het recente advies van de Raad van State belicht) is nog niet ingevuld met de huidige aanpak.

Gevraagd besluit

De MR wordt gevraagd om akkoord te gaan met het verder uitwerken van route 2. Om hiermee een robuuste oplossing voor de stikstofproblematiek te ontwikkelen, langjarige investeringszekerheid voor economische sectoren te bieden, een flinke impuls aan andere maatschappelijke transitie te geven en omdat dat dit de snelst denkbare route is om toestemmingverlening te vereenvoudigen en uit te breiden.

We staan voor een fundamentele keuze

- Het oplossen van het stikstofprobleem en het tegelijkertijd bieden van ontwikkelruimte voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen is een complex vraagstuk in tijd, financieel, in juridische zin en vanwege de verwevenheid van verschillende sectoren en met meerdere opgaven.
- Er zijn geen routes die direct of op korte termijn meer stikstofruimte voor economische ontwikkelingen realiseren. Daarvoor zullen maatregelen om de overbelasting op de natuur tegen te gaan eerst effect moeten sorteren.
- Er zijn wel mogelijkheden tot verdergaande stappen waarmee de natuuropgave sneller wordt gerealiseerd en transitie in de landbouw en andere sectoren en op andere terreinen (klimaat, woningbouw, mobiliteit,) mogelijk wordt gemaakt.
- Dit vraagt om fundamentele keuzes tussen verplichtend en vrijwillig, en de keuze voor structurele oplossingen die nu ingrijpend zijn en bij sommige partijen op weerstand stuiten, maar wel perspectief bieden voor de langere termijn. De mate en snelheid waarmee aanvullende ruimte beschikbaar komt hangt sterk af van deze keuzes. Hoe eerder deze gemaakt worden, hoe sneller resultaten geboekt kunnen worden. Duidelijk mag zijn dat dit een vergaande inspanning van overheden en alle sectoren in Nederland vraagt.

No regret - hoe dan ook is nodig:

- De met de wet reeds ingezette gebiedsprocessen versterken met sturende landelijke regie en afdwingbaarheid. Deze aanpak heeft als kernelementen: stevige (regionale) kaders en afrekenbare doelen voor stikstofreductie (en ook voor bodem, water en klimaat) en duidelijkheid over wat er in de toekomst in gebieden mogelijk is (bijvoorbeeld welke vorm van landbouw waar wel en niet mogelijk is, maar ook bijvoorbeeld industrie of energieopwekking). Sterke sturing en afdwingbaarheid komt effectiviteit van maatregelen ten goede en leidt zo ook in diverse gebieden sneller tot stikstofruimte. Dat wordt versterkt als, conform route 2, hier zoning aan ten grondslag komt te liggen.

¹ Versnellingsakkoord stikstofemissiereductie 2021 – 2030. Gezamenlijk voorstel boeren-, natuur- en ondernemersorganisaties (Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, LTO Nederland, VNO-NCW, MKB-Nederland en Bouwend Nederland) van 25 mei 2021.

² <https://transitiecoalitievoedsel.nl/regie-op-ruimte/>

VERTROUWELIJK

- Het Rijk neemt de regie en stelt doelen en geeft regio's/provincies de ruimte om met betere/slimmere oplossingen te komen als die binnen de doelen en budget beter aansluiten bij de regionale situatie.
- Een hele stevige impuls in organisatie en de benodigde capaciteit in de uitvoering en handhaving van de gebiedsprocessen. Zowel op het niveau van Rijk, als door een versnelling van de provinciale gebiedsanalyses en gebiedsplannen, inclusief de daarvoor noodzakelijke slagkracht om hier daadwerkelijk uitvoering aan te geven.
- Budget, bij voorkeur in de vorm van een fonds vanwege de grootschalige en langjarige opgave die uitgevoerd moet kunnen worden. Met dit fonds worden natuur(herstel)maatregelen geïntensiveerd, (verstrekken) bronmaatregelen genomen en de uitvoering van gebiedsprocessen, inclusief noodzakelijke ruimtelijke ingrepen georganiseerd.
- Een kortetermijnimpuls voor toestemmingverlening, o.a. door extern salderen in alle provincies open te stellen.

Vervolgens zijn er twee routes denkbaar om ruimte te geven aan nieuwe economische ontwikkelingen en om de stikstofdoelstellingen voor 2030 en verder te halen:

1. Een verdere versnelling en invulling van de huidige stikstofaanpak, zoals het plan VNO-LTO daar een invulling aan geeft;
2. Een systeemsprong waarin maatregelen, voor zowel korte, middellange en lange termijn, worden geplaatst in een langetermijnperspectief van ruimtelijke zonering, verduurzaming in alle sectoren, de landbouwtransitie en waarmee maatschappelijke transities mogelijk worden gemaakt.

Route 1: Verder invulling en versnelling van de huidige aanpak

De huidige stikstofaanpak kan verder ingevuld en versneld worden. In het plan VNO-LTO wordt dit op de volgende manier gedaan:

- Vastleggen nationale en sectorale emissiereductiedoelen (40% in 2030) in een landelijke omgevingswaarde.³
- Gerealiseerde emissiereductie en ontwikkelruimte vastleggen in een nationaal stikstofregistratiesysteem (ten behoeve van ontwikkelingen in industrie, mobiliteit en landbouw) en de introductie van een drempelwaarde.
- Ontwikkelruimte wordt in de eerste jaren gerealiseerd door het opkopen van vrijwillige stoppers, vrijwillige uitplaatsing of beëindiging van piekbelasters in de landbouw.
- Parallel uitwerken van totale pakket aan maatregelen, waaronder een forse subsidie voor innovatie en het inzetten van vrijgekomen grond voor extensivering van de landbouw.
- In totaal zijn de beoogde kosten voor de Rijksoverheid 1,73 miljard euro per jaar van 2021-2030 (in totaal 15,3 miljard euro).

Voordelen route 1

- Draagvlak bij de partijen die het plan VNO-LTO geïnitieerd hebben.
- Geeft geleidelijk, gebiedsgericht enige aanvullende ontwikkelruimte.
- Past binnen de huidige systematiek van de structurele aanpak en toestemmingverlening.

Nadelen route 1

- Ontwikkelruimte is niet zeker want de maatregelen zijn juridisch gezien ook nodig voor behoud van natuur. In veel gebieden is behoud nog niet verzekerd en mogen maatregelen niet ingezet worden voor nieuwe ontwikkelingen. Daarom blijvend groot risico op rechtszaken.
- Vrijwillige karakter van de maatregelen is een risico voor het daadwerkelijke realiseren van de benodigde stikstofreductie. Als na enkele jaren blijkt dat doelen niet gehaald worden, wordt de aanpak pas dwingend. Dat geeft onrust gegeven de onduidelijkheid.
- Complexe uitvoering en vergunningverlening: In de huidige systematiek (ondanks de substantiële aanvullende impuls) zal langjarig elke nieuwe activiteit die stikstof uitstoot individueel beoordeeld moeten worden; zo nodig moeten op gedetailleerd hexagoonniveau mitigerende maatregelen getroffen worden. Het plan VNO-LTO geeft geen zicht op het verlaten van deze systematiek.
- De gevraagde investering leidt nog niet tot het blijvend oplossen van het stikstofprobleem en is daarmee potentieel ondoelmatig: over paar jaar moet opnieuw tot een groot

³ In de Wet stikstofreductie en natuurverbetering zijn omgevingswaarden voor 2025, 2030 en 2035 vastgelegd, wat neerkomt op resp. een geschatte 10-15%, 26% en 50% emissiereductie.

VERTROUWELIJK

aanvullend pakket besloten worden vanwege de doelstelling voor 2035 en verder. Waarbij het waarschijnlijk is dat investeringen die nu gedaan worden ook plaatsvinden in gebieden waar straks geen of beperkt perspectief is voor deze bedrijven (bijvoorbeeld stalinnovaties voor stikstof bij bedrijven die als gevolg van water- of klimaatopgave alsnog moeten verplaatsen).

- Het plan VNO-LTO geeft geen bestendig langetermijnperspectief voor sectoren, in het bijzonder de landbouwsector, omdat de aanpak hier niet op stuur.
- Synergie in het oppakken van andere maatschappelijke opgaven, in het bijzonder de klimaatopgave, maar ook kaderrichtlijn water, wordt met deze aanpak niet benut en vraagt daarom aanvullende maatregelen en budget.

Route 2: Systemsprong naar een definitieve oplossing van de stikstofproblematiek

Deze route combineert onderdelen van het plan VNO-LTO met het voorstel van Veerman c.s., de studiegroep ruimtelijke inrichting landelijk gebied en het rapport IBO Ruimtelijke Ordening. In deze plannen wordt voorgesteld om te komen tot regionale doelen en ruimtelijke zonering. Dat betekent een definitieve invulling van de doelstellingen uit de wet stikstofreductie en natuurversterking en dit geeft blijvend perspectief voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Een dergelijke integrale aanpak zal op basis van een eerste inschatting circa 22 miljard euro kosten tot aan 2030. Dat is meer dan de aanpak uit route 1, maar deze aanpak biedt tegelijkertijd ook een forse impuls aan een aantal andere opgaven, in het bijzonder de klimaattransitie (maar ook water en bodem). Het betreft bovendien investeringen die niet haaks staan op het perspectief en/of noodzakelijke stappen op de lange termijn.

Deze route bouwt met een aantal extra stappen verder op Route 1:

1. *Introduceren van onontkoombaarheid.* Per gebied worden kaders gesteld, die gelden voor alle sectoren (woningbouw, energie, industrie, mobiliteit) en die onomstotelijk gehaald moeten worden. Dit betekent dat per gebied de doelstellingen maar ook het instrumentarium om de doelstelling te halen wettelijk worden vastgelegd: verzekerd moet worden dat het effect optreedt. Binnen deze kaders is er vrijheid voor de partijen om invulling te geven aan de doelstellingen.
2. *Een ruimtelijke zonering van Nederland,* op basis van bodem- en watercondities en de ligging van N2000-gebieden (cf. Veerman c.s.). Hierin worden drie soorten gebieden onderscheiden om op nationaal niveau richting te geven aan regionale ontwikkeling en integrale invulling van maatschappelijke opgaven:
  - a. A-gebieden: gebieden waar ruimte is voor innovatieve, duurzame, natuurinclusieve landbouw (en deze grond is dan bijvoorbeeld niet beschikbaar voor zonneweides en datacenters).
  - b. B- en C-gebieden (met name veenweiden, zandgronden en omgeving van Natura 2000-gebieden): hier is het perspectief voor landbouw in de huidige vorm minder, er is sprake van multiproblematiek zoals droogte, hoge emissies naar lucht, bodem en water en minder vruchtbare grond. Dit vraagt om forse aanpassingen; soms is sterke transformatie en de beëindiging van activiteiten nodig, zodat er nieuw perspectief in deze gebieden ontstaat.
3. *Daardoor ontstaat langjarige investeringszekerheid en ontwikkelruimte,* voor alle sectoren op voorwaarde dat deze een verduurzaming realiseren. De redenering hierachter (en daarmee het grote verschil met Route 1 is:
  - a. Met het geloofwaardige en wettelijk geborgde pakket is zeker gesteld dat een gunstige staat van instandhouding gerealiseerd zal worden. Het pakket is geloofwaardig wanneer 1) de lat hoog genoeg ligt qua doelstellingen, en 2) met het pakket vaststaat dat de doelstellingen ook daadwerkelijk gehaald worden. Dat vereist wettelijk vastleggen van het instrumentarium en een adequate monitoring- en bijsturing van het pakket maatregelen a.d.h.v. de situatie in elk van de Natura 2000-gebieden.
  - b. Verzekerd zal moeten zijn dat een maatregel wordt uitgevoerd én op gebiedsniveau de beoogde effecten heeft.
  - c. Afhankelijk van de inhoud, vormgeving en het karakter van de doelen en maatregelen kan toestemmingverlening daarmee ook op de (kortere) termijn weer meer mogelijk worden. Het uiteindelijke oordeel daarover is uiteraard uiteindelijk aan de rechter.

VERTROUWELIJK

- d. Van alle sectoren vraagt dit een serieuze verduurzaming met wettelijke waarborgen o.a. door eisen en voorwaarden te stellen in en aan vergunningverlening (zoals actualisatieplicht met emissie-eisen, verplichting tot BBT⁴). Op deze manier worden bedrijven gedwongen te verduurzamen en tot stikstofreductie te komen en wordt voorkomen dat ontwikkelruimte ingezet gaat worden voor nieuwe ontwikkelingen die niet duurzaam en toekomstvast zijn.
4. *Langjarig perspectief voor de landbouwsector.* Door een integrale gebiedsgerichte aanpak krijgen ondernemers langjarig duidelijkheid over de (on)mogelijkheden in de verschillende gebieden. Hiermee worden ze niet binnen afzienbare tijd opnieuw geconfronteerd met andere opgaven als waterkwaliteit of klimaat(adaptatie). Dit werkt als volgt uit:
- a. In de A-gebieden krijgt duurzame innovatieve landbouw voorrang op andere ruimtelijke activiteiten. Ook is hier ruimte voor ondernemers, die uit de andere gebieden komen, om een doorstart te maken.
  - b. In de B- en C-gebieden worden ondernemers ondersteund bij de sterke transformatie die hier nodig is om naar andere vormen van landbouw te gaan. Ondernemers krijgen hier de keuze voor extensivering/omschakelen, verplaatsen of stoppen. Welke van deze sporen mogelijk zijn wordt bepaald door de omstandigheden en langetermijnperspectief per gebied en de stand van de innovatie.
  - c. Door daarnaast op termijn ook in te zetten op doelsturing i.p.v. de huidige middelsturing krijgen boeren de ruimte om hun ondernemerschap in te zetten, met eigen keuzes voor bedrijfsvoering.
  - d. Om aan dit perspectief te kunnen voldoen zijn er forse stappen nodig, waaronder in de landbouw, ook omdat een nieuwe derogatie inzake de nitraatrichtlijn geen vanzelfsprekendheid is. Maatregelen zoals extensivering (waaronder omschakelen naar bijvoorbeeld natuurinclusieve of biologische landbouw), verplaatsing of beëindiging zullen een forse reductie van naar verwachting 30 procent of meer van het aantal dieren als uitkomst hebben.
  - e. Deze stappen maken het mogelijk om van de grenzen af te komen qua belasting van de omgeving waar men nu op of zelfs over opereert. Met deze inzet wordt voor lange termijn duidelijkheid gegeven aan de (on)mogelijkheden voor de agrarische sector en waar investeren loont.

Voordelen route 2

- Fundamentele aanpak stikstofproblematiek.
- Langjarige investeringszekerheid en rechtszekerheid voor alle sectoren, inclusief landbouw.
- Hiermee worden transitie in de landbouw en op andere terreinen (klimaat, woningbouw, mobiliteit,) voorzien van een forse impuls. Integraliteit in de oplossing van de stikstofproblematiek is immers van groot belang. Daarom wordt ingezet op de verbinding met de klimaatopgave bij het formuleren van maatregelen, waardoor sprake is van win-win. Over de klimaatopgave zal mogelijk ook besluitvorming in augustus plaatsvinden (zie separate notitie ingebracht door de staatssecretaris van EZK-KE).
- Financieel doelmatig, ondanks het substantiële bedrag, omdat het pakket in één keer goed gedaan wordt en alleen daar waar nodig (geen investering in bedrijven en gebieden waar in de toekomst geen perspectief voor is).
- Doelstellingen stikstof en natuur worden gehaald.
  - Route 2 is erop gericht om te voldoen aan de voorwaarden voor vereenvoudiging van de toestemmingverlening, zodat er binnen enkele jaren (gefaseerd) afstand kan worden genomen van de huidige complexe en onzekere systematiek. Het tempo van deze vereenvoudiging is afhankelijk van de wijze waarop aan de volgende voorwaarden wordt voldaan (forse aanvullende stikstofreductie, verankering en uitvoering van instrumentarium, maatregelen en effecten).
- Dit vooruitzicht biedt echter eerder al de nodige (investerings)duidelijkheid voor bedrijven.

Nadelen route 2

- Dit vraagt veel van maatschappelijke partijen, omdat de aanpak dwingend is. Dit zal leiden tot maatschappelijke onrust.
- Vraagt veel organisatie- en uitvoeringskracht.
- In de komende 10 jaar vraagt het meer budget dan de andere route.

---

⁴ BBT: Best beschikbare techniek.

Annotatie PO Min BK – Wonen/Bouwen/Energie en Leefomgeving 16 augustus 2021

Agendapunt: Voorbereiding MCSP 17 aug / Stavaza stikstof en klimaat

Advies Bespreken voorbereiding MCSP 17 aug in aanloop naar mogelijke besluitvorming in een MCSP/BWO in de week van 23 augustus, waaronder:

- **Lopende onderhandelingen** [redacted]
- De twee pakketten moeten nog doorgerekend worden, daarbij is ook de vraag of BZK belangen voldoende aan bod komen.
- Stand van zaken van de relatie tussen de vervolgstappen structurele aanpak stikstof en klimaat.

Toelichting Zie MCSP notitie en advies, verder mondelinge toelichting.

Contactpersoon: [redacted] Bescherming persoonlijke levenssfeer

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

...
Van

Bescherming pers

Contactpersoon
Bescherming persoonlijke levenssfe

Datum
13 augustus 2021

Kenmerk
Bescherming persoonlijke levenssfe

Bijlage(n)
1

advies
Ministerraad
Onderraad

Vervolgstappen aanpak stikstof

Advies

1. Kennisnemen van de stand van zaken.
2. Lopende onderhandelingen

3. Instemmen met vervolgproces, d.w.z. agendering van een beslisnotitie in een MCSP/BWO in de week van 23 augustus.

Samenvatting MR/OR-voorstel

Op verzoek van de MR van 9 juli jl. worden op dit moment vervolgstappen ten behoeve van de structurele aanpak stikstof nader uitgewerkt. Doorrekening door de kennisinstellingen is nog niet gereed. In deze MCSP wordt de actuele stand van zaken besproken ter voorbereiding op mogelijke besluitvorming in de week van 23 augustus.

Toelichting

Ad1) Stand van zaken onderbouwing varianten

In de bijgevoegde notitie worden twee varianten gepresenteerd:

1. Integrale systeemvariant (ca. 24 miljard) die stuurt op invulling van een aantal andere (internationale) verplichtende opgaves, te weten klimaat en

...

...

Datum
13 augustus 2021

Kenmerk
Bescherming persoonlijke levenssfeer

water waarbij natuurversterking centraal staat. Daarnaast wordt de agrarische sector bij deze (ingrijpende) transitie ondersteund. Ruimtelijke sturing vormt een belangrijk deel van het pakket (o.a middels zonering, grondaankoop en afwaardering).

2. Variant focus op stikstof (ca. 9 miljard) die primair stuurt op het halen van stikstofdoelstellingen: een kleinere en emissiearmere landbouwsector, waarmee tegelijkertijd klimaatdoelen voor de landbouwsector gerealiseerd worden. Het pakket bestaat voornamelijk uit gerichte en verplichte opkoopmaatregelen en het invoeren van doelsturing, alsmede invoering van een stikstofheffing.

Kennisinstellingen leveren eerste resultaten daags na de MCSP op. Besluitvorming over de varianten omvat ingrijpende keuzes. De onderwerpen waarop keuzes gemaakt moeten worden, indien het kabinet besluit tot een vervolgaanpak stikstof, zijn in de notitie kort uiteengezet.

Op basis van meerdere recent gepubliceerde rapporten (o.a. Remkes, ABDTopconsult, PBL, Strootman/Erisman) biedt variant 1 naar verwachting het beste perspectief voor versterking van de natuur voor de lange termijn en daarmee ook het beste en meest duurzame rendement op de investering. Uit de doorrekening door de kennisinstellingen moet blijken of deze aanname ook voldoende onderbouwd kan worden voor politieke besluitvorming.

Lopende onderhandelingen

[Redacted content]

[Redacted content]

[Redacted content]

...

...

Datum
13 augustus 2021

Kenmerk
Bescherming persoonlijke levensz

Lopende onderhandelingen

Ad3) Vervolgproces

Of besluitvorming in de week van 23 augustus opportuun is, is een politieke keuze, ook gezien de demissionaire staat van het kabinet. Naar verwachting zijn beide varianten volgende week nog niet volledig onderbouwd. Bijkomend punt is dat kennisinstellingen uitsluitend opdracht hebben om een pakket voor de landbouw door te rekenen, waarbij mobiliteit en industrie nog niet zijn meegenomen.

Lopende onderhandelingen

...

...

Datum
13 augustus 2021

Kenmerk
Bescherming persoonlijke levenssfeer

Lopende onderhandelingen

[Redacted content]

...

Handtekening bewindspersoon
Bescherming persoonlijke levenssfeer
 _____
 Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rijksoverheid

Aanbiedingsformulier voor MCSP

Van 1 *

Aanbieding

Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Van 2

N.v.t.

Mede namens 1

N.v.t.

Mede namens 2

N.v.t.

Mede namens 3

N.v.t.

Type voorstel *

Notitie

Titel *

Titel en inhoud

Vervolgstappen aanpak stikstof

Inhoud en doelstelling van het voorstel *

Op verzoek van de MR van 9 juli jl. worden op dit moment vervolgstappen ten behoeve van de structurele aanpak stikstof nader uitgewerkt. In bijgevoegde notitie en bijlage staat toegelicht welke stappen daartoe door de betrokken ministeries en kennisinstellingen (PBL, RIVM en WUR) worden doorlopen.

Voorgesteld besluit *

Anders nl.

Eigen formulering

1. Kennisnemen van de stand van zaken in de nadere uitwerking van de voorstellen en de beoogde doorrekeningen door de kennisinstellingen; 2. Meegeven van eventuele aandachtspunten bij de thema's die nader worden uitgewerkt; 3. Bespreken van de vervolgstappen.

Datum aanbieding *

Behandeltraject

09-08-2021

Kenmerk *

Bescherming persoon
 _____

Hamerstuk *

 Ja Nee

Voorgaande behandeling *

 Ja Nee

Behandeld door *

Ministerraad

Datum voorgaande behandeling *

9 juli 2021

2 van 2

Aanbiedingsformulier voor MCSP

Gevolgen en juridisch kader

- Gevolgen rijksbegroting * Ja Nee
- Gevolgen apparaatsuitgaven * Ja Nee
- Gevolgen voor regeldruk * Ja Nee
- Overeenstemming met JenV inzake wetgevingstoets en effectenanalyse * Ja Nee, met bijlage Nee, zonder bijlage N.v.t.
- Overeenstemming met JenV inzake fouten- en misbruiksignalering * Ja Nee, met bijlage Nee, zonder bijlage N.v.t.
- Aan EU Notificatie voldaan * Ja Nee N.v.t.
- Verplichting int. verdragen en/of Europese regelgeving * Ja Nee
- Naam verdrag * Vogel- en Habitatrichtlijn

Interdepartementale afstemming

- Overeenstemming BZK inzake beoordelingskader financiële/ bestuurlijke consequenties decentrale overheden en/of Caribisch Nederland * Ja Nee N.v.t.
- Overeenstemming Aruba, Curaçao en Sint Maarten * Ja Nee N.v.t.
- Ambtelijk afgestemd * Ja Nee N.v.t. in DG-overleg stikstof
- Overeenstemming bereikt op ambtelijk niveau * Ja Nee N.v.t.
- Overeenstemming bereikt met AZ BZK EZK I&W SZW VWS LNV
 BZ Def Fin OCW JenV BH&OS
- Omschrijving geschilpunten Geen

Contactpersonen

- Naam * **Bescherming persoonlijke levenssfeer**
- Afdeling * **Bescherming persoonlijke levenssfeer**
- Telefoonnummer * **Bescherming persoonlijke levenssfeer**
- E-mailadres * **Bescherming persoonlijke levenssfeer**

VERTROUWELIJK

Notitie MCSP 17 augustus: Vervolgstappen aanpak stikstof

Aanleiding

Op verzoek van de MR van 9 juli jl. worden op dit moment vervolgstappen ten behoeve van de structurele aanpak stikstof nader uitgewerkt. In deze notitie en bijlage wordt toegelicht welke stappen daartoe door de betrokken ministeries en kennisinstellingen (PBL, RIVM en WUR) worden doorlopen. Dit ter voorbereiding op mogelijke besluitvorming in de week van 23 augustus op basis van analyses van de genoemde kennisinstellingen die dan beschikbaar zijn.

Bespreekpunten

- Kennis te nemen van de stand van zaken in de nadere uitwerking van de voorstellen en de doorrekeningen door de kennisinstellingen.
- Meegeven van aandachtspunten bij de thema's die nader worden uitgewerkt zoals integraliteit, een verplichtende aanpak, financiering en het perspectief van en gevolgen voor de landbouwsector.
- Akkoord op het vervolgproces: agendering van een beslisnotitie hierover in een nog in te plannen BWO of MCSP in de week van 23 augustus. .

Kernpunten

Voortraject

- De MR stemde op 9 juli in met het voorstel (beslismateriaal voor) een systeemaanpak nader uit te werken, met ondersteuning van doorrekeningen en analyses van de kennisinstellingen.
- Afsproken is om op 17 augustus in de MCSP de stand van zaken te bespreken, inclusief een weging ten aanzien van verdere besluitvorming (al dan niet in de reguliere begrotingsbesluitvorming voor 2022).

Stand van zaken doorrekeningen kennisinstellingen

- PBL, RIVM en WUR zijn gevraagd om ten behoeve van de politieke besluitvorming een aantal indicatieve varianten en scenario's door te rekenen ter nadere onderbouwing van de belangrijkste keuzes die voorliggen ten aanzien van de vervolgstappen stikstof.
- Om de meerwaarde te bepalen van een integrale aanpak, is in de doorrekeningen ook een scenario opgenomen dat zich alleen richt op stikstof. Het PBL is gevraagd twee indicatieve maatregelenpakketten op het terrein van landbouw op hoofdlijnen door te rekenen. Het betreft:
  1. Een integrale systeemvariant (ca. 24 mld. euro): Bestaande uit een pakket maatregelen waarbij naast stikstof wordt gestuurd op invulling van een aantal andere (internationale) verplichtende opgaves, te weten klimaat en water. Daarnaast is ook versterking van natuur(beheer) en ondersteuning van de sector bij het doormaken van deze (ingrijpende) transitie onderdeel van het pakket. Maatregelen omvatten onder andere opkoopregelingen (inclusief grond), afwaardering van gronden voor extensivering en vergroting natuurareaal en ondersteuning van stalinnovaties en overige verduurzamingsmaatregelen ter ondersteuning van de sector bij deze ingrijpende transitie.
  2. Variant met focus op stikstof (ca. 9 mld. euro): Bestaande uit een pakket aan maatregelen waarbij primair wordt gestuurd op het halen van stikstofdoelstellingen en hiermee helderheid over toekomstige kaders voor stikstof te verschaffen: een kleinere en emissiearmere sector, waarmee tegelijkertijd klimaatdoelen voor de landbouwsector gerealiseerd worden. Het pakket bestaat voornamelijk uit gerichte en verplichte opkoopmaatregelen en het invoeren van doelsturing door het bepalen van maximale stikstofuitstoot t.o.v. de huidige uitstoot. Via een heffing (al dan niet met vrije voet) worden ondernemers geprikkeld om die doelen te halen. De wijze waarop zij dit doen, wordt verder vrijgelaten. Omdat een heffing een meetsysteem vergt voor emissies, dient dit te worden voorbereid.
- Deze doorrekening van het PBL biedt inzicht in de effecten van deze twee maatregelenpakketten op onder andere emissiereductie van ammoniak en broeikasgassen, areaal stikstofgevoelige natuur onder KDW, biodiversiteit van landnatuur en (kwalitatief) de effecten op waterkwaliteit.

VERTROUWELIJK

- Maatregelen voor industrie en mobiliteit zitten niet in de doorgerekende pakketten, omdat deze door PBL niet in deze periode konden worden doorgerekend. Wel wordt door het RIVM alvast het stikstofaandeel van de industrie en mobiliteit en de generieke en regionale (piek)belasters uit deze sectoren in kaart gebracht.
- Het RIVM brengt de betekenis van een keuze voor het richten van (stikstof)maatregelen en zonering in kaart: is het inderdaad zo dat aan de hand van gebiedskenmerken (stikstof)maatregelen effectiever in te zetten zijn en de samenhang met onder andere de waterkwaliteit- en klimaatopgave beter kan worden geborgd?
- De WUR illustreert met een aantal gebiedsanalyses (geanonimiseerd) hoe potentiële maatregelen en verschillende opgaves op elkaar ingrijpen.
- De analyses zullen duidelijk maken in welke gebieden er meer/minder perspectief is voor landbouw en waar ingrijpen noodzakelijk kan zijn. Aanvullend kan naar verwachting op basis van de analyses over de industrie en mobiliteit ook een aantal conclusies over deze sectoren worden getrokken.
- Op 18 augustus worden de eerste (concept)doorrekeningen en analyses van de kennisinstellingen opgeleverd.
- In aanloop naar de MR van 28 augustus zult u nader worden geïnformeerd over belangrijkste inzichten en conclusies uit deze rapportages. Dit ten behoeve van eventuele (begrotings)besluitvorming in augustus, dan wel in de weken daaropvolgend.

Stand van zaken nadere uitwerking voorstellen en vervolgproces

- In aanvulling op de opdrachten aan de kennisinstellingen zijn ook de belangrijkste elementen van een (integrale) vervolgstappen in de stikstofaanpak op hoofdlijnen geschetst. In bijlage 1 staat geconcretiseerd welke thema's in de besluitvorming betrokken zullen moeten worden.
- Over deze onderwerpen, waaronder budgettaire keuzes, onontkoombaarheid van de aanpak, ondersteuning en perspectief voor in het bijzonder de landbouwsector, zullen ingrijpende keuzes moeten worden gemaakt.
- Voorgesteld wordt om in een MCSP of BWO in de week van 23 augustus een beslisnotitie te agenderen waarin de belangrijkste aspecten ten aanzien van de aanpak worden toegelicht, mede op basis van de uitkomsten van de indicatieve doorrekeningen (en kwalitatieve appreciaties van de kennisinstellingen).
- Voor de MR van 28 augustus zullen op de thema's uit bijlage nadere voorstellen worden gedaan.
- In het vervolgproces zal tevens aandacht moeten zijn voor zowel de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid als de uitvoering van de voorstellen.

VERTROUWELIJK

Bijlage 1. Belangrijkste thema's vervolgaanpak stikstof

In deze bijlage worden de belangrijkste thema's en overwegingen geschetst die met name moeten worden geadresseerd bij het verder vormgeven van een systeemaanpak, waarbij geldt dat een aantal punten, zoals onontkoombaarheid van de aanpak, bieden van economisch perspectief en uitvoering per definitie aandacht vragen. In alle gevallen zijn ingrijpende maatregelen en een reservering van de daarvoor benodigde middelen vereist.

1) Integraliteit

In een integrale stikstofaanpak streeft het kabinet naar synergie bij het nemen van (gebiedsgerichte) maatregelen ten behoeve van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de vereisten voor waterkwaliteit (Kaderrichtlijn water, KRW) en klimaatdoelstellingen (Klimaatakkoord, EU Green Deal). Deze (internationaal) verplichtende opgaves vergen stevige aanvullende stappen bovenop de huidige inzet. Met een integrale benadering kan tevens mede vorm worden gegeven aan nationaal maatschappelijk wenselijke doelstellingen, waaronder woningbouw. Waar opportuun worden kansen op andere terreinen benut, zoals luchtkwaliteit (Schone Lucht Akkoord), zoönose, fijnstof en geur, met inachtneming van de daarvoor geldende doelen en verplichtingen.

Een integrale aanpak vraagt om een initieel samenhangende budgettaire reservering omdat maatregelen voor de verschillende opgaven niet op elkaar kunnen wachten of niet separaat worden genomen. Door de samenhang kan de (kosten)efficiëntie en doelmatigheid van de inzet echter worden gemaximeerd. Ook wordt zo voorkomen dat partijen meerdere malen geconfronteerd worden met ingrijpende maatregelen of dat er lock-ins in sectoren ontstaan doordat maatregelen voor de stikstofopgave later in de (te korte) tijd niet geschikt zijn vanuit het perspectief van de water- of klimaatopgave.

2) Gebiedsgerichte benadering d.m.v. zonerings

De huidige stikstofaanpak kent een sterke gebiedsgerichte component waarbij gebiedsgericht maatregelen worden genomen ten aanzien van natuurherstel en -behoud en stikstofreductie. In een integrale aanpak wordt daarop aanvullend in de gebiedsgerichte aanpak de verbinding gemaakt met de (lokale) opgaves ten aanzien van waterkwaliteit en klimaat. Praktisch gezien kan dit vorm krijgen door zonerings van gebieden op basis van gebiedskenmerken en opgaven (zoals staat van de natuur, de kenmerken van de bodem, droogte, uitspoelingsgevoeligheid, drinkwaterbescherming en stikstofbelasting). Zo worden per gebied kaders en randvoorwaarden gesteld ten aanzien van welke bedrijvigheid er (in de toekomst) wel en niet meer mogelijk is en welke maatregelen genomen moeten worden om te komen tot toekomstbestendig landgebruik. Dit is een ingrijpende maatregel, die voor regio's maar ook op individueel bedrijfsniveau verstrekkinge gevolgen kan hebben. Evenwel geeft zonerings (langetermijn)duidelijkheid over de toekomst van de diverse sectoren in een gebied, in het bijzonder de landbouw. In de gebiedsplannen die reeds voortkomen uit de stikstofwet kan in meer detail worden uitgewerkt wat er in deze zones/gebieden nodig is voor natuur, stikstof, klimaat en water (en tot welke maatregelen en/of aanvullende doelstellingen dit leidt), waarbij de provincies hun rol als gebiedsregisseur in één of meerdere regio's oppakken.

3) Onontkoombaarheid

Vanuit de verschillende wettelijke verplichtingen voor natuurherstel- en verbetering, maar ook klimaat en waterkwaliteit, moeten resultaten onomstotelijk gerealiseerd worden. Ook recente jurisprudentie maakt steeds meer duidelijk dat een "onontkoombare" aanpak noodzakelijk is als behoud van natuurwaarden in de gebieden niet (blijvend) geborgd wordt. Het onontkoombaar maken van doelen, instrumenten en financiële middelen is noodzakelijk voor de doelmatigheid en voorspelbaarheid en hardheid van de integrale stikstofaanpak. Het is tevens een essentiële voorwaarde voor vereenvoudiging van toestemmingverlening. Als er voor een voldoende ambitieuze doelstelling voor stikstofreductie wordt gekozen – waar stikstof als knelpunt voor het borgen van behoud en het bereiken van herstel mee wordt weggenomen – ontstaat er zicht op een (wat stikstof betreft) op termijn eenvoudiger systematiek van toestemmingsverlening.

Een onontkoombare aanpak vraagt om het expliciteren van landelijke en regionale/provinciale doelen en een tijdspad per gebied, een maatregelenpakket dat garandeert dat de doelen worden gehaald, en vastgelegde kaders welke activiteiten waar nog mogelijk zijn. Onontkoombaarheid vraagt onder andere om aanpassing en een intensievere inzet van bestaande instrumenten en nieuwe wet- en regelgeving. Onontkoombaarheid heeft ingrijpende gevolgen, ook op individueel bedrijfsniveau waar het gaat om het implementeren van concrete maatregelen. Sommige van deze maatregelen, zoals het intrekken van vergunningen en onteigening of het aanscherpen van emissie-eisen, kunnen tot maatschappelijke onrust leiden. Bij onteigening of intrekken van

VERTROUWELIJK

vergunningen moet tevens rekening worden gehouden met juridische procedures. Overigens geldt, zoals hierboven aangegeven, dat er ook juridische procedures te verwachten zijn (zoals intrekingsverzoeken) wanneer er geen onontkoombare politieke keuzes worden gemaakt. Het behouden van sturing op de wijze waarop aan de opgave wordt voldaan is daarom een aanvullend argument voor een onontkoombare aanpak.

4) Provinciale/regionale (stikstof)doelstellingen

De huidige omgevingswaarden uit de stikstofwet zijn generiek en kennen (nog) geen ruimtelijke uitwerking waar en hoeveel stikstof teruggedrongen moet worden. Door de landelijke omgevingswaarden voor stikstof te vertalen naar *bindende* provinciale/regionale doelstellingen, wordt de integrale aanpak zowel gericht als onontkoombaar. Zo kan de efficiëntie worden verhoogd bij de invulling van de stikstofopgave en wordt duidelijker wie waarvoor aan de lat staat: het verduidelijkt de verantwoordelijkheid van partijen. De opgave verschilt sterk per regio/provincie. Met het stellen van regionale/provinciale doelstellingen ontstaan er (grote) verschillen tussen de maatregelen die genomen moeten worden per regio/provincie. Dit vraagt om onder andere om nauwe afstemming over inzet van maatregelen en beschikbaarheid van middelen met de provincies.

Om provinciale doelstellingen vast te stellen, zullen leidende kaders moeten worden vastgesteld. Deze kunnen er bijvoorbeeld op gericht zijn om zo efficiënt mogelijk stikstof terug te dringen om gebieden onder de KDW te brengen, alsook terugdringing van de algehele stikstofdeken of een combinatie hiervan. Ook voor andere opgaves kunnen regionale/provinciale doelstellingen worden vastgesteld, om het gewenste doelbereik voor klimaat en water in deze aanpak te realiseren. Een mogelijke vormgeving hiervan is een programma zoals bedoeld in de Omgevingswet (en opgenomen in de Wsn) met voor andere overheden verplichtende bepalingen en maatregelen. Provincies kunnen daarnaast gebruik maken van de landinrichtingsinstrumenten zoals deze verankerd zijn in de Wet inrichting landelijk gebied (WILG) en de Omgevingswet.

5) Perspectief: (stikstof)ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkeling

De komende jaren vraagt een aantal urgente opgaven om ontwikkelruimte, zoals de energietransitie, post-corona economisch herstel, de woningbouwopgave en projecten van nationaal belang (zoals nationale veiligheid en infrastructuur). Met de huidige aanpak is deze ruimte (zeer) beperkt beschikbaar. Door het vaststellen van ambitieuze, bindende, doelstellingen en een instrumentarium waarvan de effecten zeker zijn, is er op termijn zicht op een vereenvoudigde systematiek van toestemmingsverlening. De termijn waarop dit mogelijk is kan per gebied of regio verschillen, afhankelijk van de staat van de gebieden. Voor de tussenliggende termijn verstevigt een meer ambitieuze en onontkoombare aanpak de juridische houdbaarheid van (nieuwe) vergunningen, hetgeen onzekerheid bij ondernemers over de toekomstbestendigheid van hun activiteiten wegneemt en daardoor bijdraagt aan een gunstiger investeringsklimaat. Een keuze voor een meer integrale variant draagt er daarbij zorg voor dat de toekomstbestendigheid van activiteiten ook in het kader van andere opgaven wordt gewaarborgd. Voor noodzakelijke nadere ontwikkelingen op de korte termijn kunnen (in lijn met het voorstel uit het Versnellingsakkoord) in beperkte mate tijdelijke stikstofbanken verder uitgebouwd en gevuld worden om zo doelgericht urgente maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. Ook hiervoor zullen aanvullend stevige bronmaatregelen met zekere effecten genomen moeten worden, waarvan moet zijn aangetoond dat zij niet nodig zijn voor het behalen van de natuurdoelstellingen.

6) Financiering en instrumentarium

De vervolgstappen in de (integrale) stikstofaanpak vragen om significante extra middelen om concrete additionele maatregelen te kunnen nemen. Gegeven de omvang van de te plegen inzet en het langjarige karakter hiervan is zekerheid en duidelijkheid over beschikbare financiering van belang. Het is van belang dat middelen en degene die daarvoor verantwoordelijk is passen bij de ambities. Er zijn verschillende budgettaire mogelijkheden om zekerheid en flexibiliteit van middelen te borgen. Er kan gewerkt worden via de departementale begrotingen (zoals nu het geval is met de structurele stikstofaanpak), maar ook de keuze worden gemaakt om een langjarig begrotingsfonds in te stellen. Uit dit fonds kunnen diverse (initieel) te nemen maatregelen en instrumenten ter realisatie van de doelstellingen en bestaande (generieke) maatregelen en programma's bekostigd worden. Maatregelen en instrumenten worden vormgegeven door gebruik te maken van de kennis en expertise van de provincies (en maatschappelijke partijen). Daarnaast kan een fonds benut worden voor lastig te plannen eventuele meerjarige of structurele kosten (zoals onderhoud) die uit deze maatregelen voortkomen. Ten aanzien van de maatregelen kunnen provincies eventueel een *right to challenge* worden geboden, onder voorwaarde dat alternatieve maatregelen dezelfde

VERTROUWELIJK

opbrengst genereren en meerkosten niet ten laste van het rijk komen. De omvang van de benodigde middelen is afhankelijk van de ambities en breedte van de aanpak en de daaruit volgende maatregelen die financiering behoeven. Daarbij geldt dat de vormgeving van maatregelen, zowel ten aanzien van de doelstellingen als ondersteuning, van in het bijzonder de landbouwsector, impact hebben op de verdeling van publiek-private kosten en zo de benodigde publieke middelen en vereiste private bijdrage.

NB: Ten aanzien van maatregelen wordt op dit moment met open blik en zonder beperkingen gekeken naar generieke en gebiedsgerichte maatregelen in alle sectoren, waaronder industrie, mobiliteit, energie en landbouw. Er wordt nu geen voorschot genomen op eventuele ruimtelijk differentiatie van maatregelen, hier is verdere uitwerking voor nodig. Ook wordt in de besluitvorming op dit moment nog geen voorschot genomen op keuzes voor veehouderijsectoren waar als gevolg van maatregelen krimp van de veestapel is voorzien, als ook de omvang van deze reductie.

7) **Perspectief landbouw**

De voorziene stappen in de stikstofaanpak zullen verstrekkende gevolgen hebben voor in het bijzonder het landelijk gebied en de agrarische sector(en). (Neven)effecten voor de sector kunnen vermindering in omzet, handelsbalans, veestapel en werkgelegenheid zijn. Om deze ingrijpende transitie mogelijk te kunnen maken, zowel met het oog op bedrijfseconomische gronden als draagvlak, zal de sector daarbij ondersteund moeten worden. Deze ondersteuning vormt onderdeel van een integrale aanpak. Dit hebben bedrijven nodig om de komende jaren investeringen voor de langere termijn te doen. Het kabinet kan een integrale aanpak en de transitie die daarmee gepaard gaat benutten om het duurzame karakter van de landbouw te versterken en te zorgen dat deze past bij een gebied. Tegelijk kan een toekomstbestendige landbouw zo actief bijdragen aan het behalen van verschillende doelstellingen op bijvoorbeeld natuur en biodiversiteit. Het kabinet kan hiervoor diverse ondersteunende instrumenten gericht op omschakeling naar emissiearm boeren en alternatieve verdienmodellen inzetten (inclusief benodigde financiering) met als doel bedrijven toekomstperspectief te bieden. Het gaat onder meer om de opkoop van grond ten behoeve van extensivering van bedrijven en verplaatsing van bedrijven die een doorstart willen maken, maar ook om het geven van ruimte in de daarvoor geschikte gebieden voor bijvoorbeeld duurzame innovatieve en emissiearme landbouw boven andere ruimtelijke activiteiten. Het kabinet kan ondernemers ook perspectief bieden door stoppen te faciliteren en ondernemers te helpen een andere economische activiteit te beginnen. Tevens geldt dat (agrarische) alternatieven voor activiteiten die beëindigd worden, evengoed duurzaam moeten zijn met het oog op klimaat, water, bodem of luchtkwaliteit.

8) **Invoeren van (aangescherpte) duurzaamheidseisen toestemmingsverlening**

Door in de toekomst duurzaamheidscriteria te koppelen aan toestemmingsverlening worden bedrijven sectorbreed gedwongen te verduurzamen, en hebben daarmee zelf ook minder gebruiksruimte nodig. Dit geldt bijvoorbeeld voor prioritaire opgaven zoals de woningbouw. Daarbij bestaat een expliciete keuze om niet alleen nieuwe, maar ook bestaande activiteiten onderhevig te maken aan aangescherpte duurzaamheidscriteria. Denk daarbij aan BBT-eisen (best beschikbare techniek) of actualiseringsverplichtingen. Zo wordt voorkomen dat (nieuwe) ontwikkelruimte ingezet wordt voor ontwikkelingen die niet duurzaam en toekomstvast zijn en een bijdrage geleverd aan het verminderen van stikstofuitstoot. Ook ingrepen met betrekking tot (het intrekken van) latente ruimte of een andere afomingspercentage voor extern salderen zijn denkbaar. Voor nationale (veiligheids)belangen kan een uitzondering op de beperkingen nodig zijn, om de noodzakelijke ontwikkelingen mogelijk te kunnen blijven maken.

Nadere uitwerking hoe verdere duurzaamheidscriteria in vergunningverlening effectief ingepast kunnen worden, zal nodig zijn, rekening houdend met de bestaande eisen (vanuit onder andere klimaatbeleid en luchtkwaliteit) en verduurzamingsmogelijkheden van bedrijven en sectoren. Aangescherpte duurzaamheidseisen kunnen als gevolg hebben dat er voor (nieuwe of bestaande) activiteiten minder of geen perspectief is als deze niet passen binnen de transitie naar verduurzaming en/of bedrijven daarin niet ondersteund kunnen worden.

9) **Governance en uitvoering**

Het kabinet zal samen met medeoverheden en uitvoeringsorganen dienen te komen tot interbestuurlijke afspraken en uitvoering van de (gebiedsgerichte) systeemaanpak, waaronder de doelstellingen en instrumentarium. Het Rijk maakt hiertoe afspraken met provincies. Dit vergt het nader uitwerken van de uitvoeringscapaciteit bij Rijk, medeoverheden en uitvoeringsorganen,

VERTROUWELIJK

daarbij rekening houdend met het feit dat het tempo waarin de aanpak vervolg moet krijgen een uitdaging vormt en de uitvoering weerbarstig kan zijn. Het Rijk zal daarbij kiezen voor een steviger regierol met dwingender sturing, gelet op het complexe en provincie-overschrijdende karakter van de verschillende opgaves en realisatie daarvan. De ijkpunten van een goede governance uit het IBO Ruimtelijke ordening kunnen als toetssteen worden gebruikt (mede via het Nationaal Programma Landelijk Gebied). De provincies vertolken op hun beurt de rol van gebiedsregisseur in één of meerdere regio's bij de vertaling van de aanpak, met het oog op hun ervaring in zowel de multiproblematiek in de gebieden alsook de betrokkenheid met diverse stakeholders. Het genoemde 'right to challenge' biedt provincies mogelijkheden om andere lokale opgaven mee te koppelen en tot maatwerk te komen dat aansluit bij de sociaal-economische structuur in een gebied. Een heldere invulling van rollen, taken en bevoegdheden vanuit het Rijk dragen hier aan bij. Deze invulling moet in balans zijn met financiële middelen.

Annotatie Stafoverleg minVRO - RO en OW 28 maart 2022

Agendapunt: Hoofdlijnenbrief M N&S, Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid

Op moment van opstellen van deze annotatie was de definitieve hoofdlijnenbrief vanuit M N&S voor de RFL van 29 maart nog niet in bezit.

Advies:

- Inbrengen van onderstaande punten in RFL (29 maart 2022).

Kern:

- Snelheid in aanpak van piekbelasters cruciaal gezien de urgente om het verkrijgen van ontwikkelruimte.
- Voor woningbouw de bestaande afspraak uit 2019 handhaven waarbij stikstofruimte die terecht komt in het stikstofregistratiesysteem primair ten goede komt aan woningbouw en MIRT. M N&S is verantwoordelijk voor vulling van SSRS. Dit ook zo vastleggen in hoofdlijnenbrief M N&S. Dus huidige passages ongewijzigd laten.

■ Eenheid van Kabinetsbeleid

Toelichting:

- Op 29 maart is agendering van de hoofdlijnenbrief van M N&S over de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijke gebied, en van het bredere stikstofbeleid. Voorgesteld wordt om deze naar de Kamer te verzenden

Op 22 maart jl. is binnen een ingelast BWO in lijn met de hoofdlijnenbrief van M N&S gesproken over prioritering van ontwikkelruimte stikstof. Hieruit zijn geen besluiten genomen die leiden tot de aanpassingen van passages hierover in de concepthoofdlijnenbrief. **Eenheid van Kabinetsbeleid**

Cruciaal om het gesprek met M N&S voorafgaand te benutten om argumenten voor behoud van prioritering woningbouw op basis van eerder gemaakte afspraken voor de woningbouw (SSRS) te handhaven.

1. Politieke afspraken die in 2019 zijn gemaakt voorafgaand aan structurele aanpak stikstof (bestaande situatie)
2. Het SSRS is nog steeds maar voor 15% gevuld (1,2 mol van de afgesproken 7,6 mol). Met het wegvallen van de LSV-ruimte zakt het volume terug tot circa 0,7 mol. Die ruimte doet zich vooral voor in Oost- en Zuid-Nederland. Daar ligt niet de grote woningbouwopgave. Pas in 2023 volgt er meer ruimte, maar het doel van 7,6 mol komt niet in beeld.
3. Indien stikstofruimte (incidenteel) vrijkomt uit de gebiedsgerichte aanpak zoals deze op basis van het NPLG gaat plaatsvinden vraagt dit om nieuwe afweging (nieuwe situatie). Dit geldt ook voor de eerdere afgesproken ontwikkelreserve als onderdeel van de structurele aanpak (20 mol, waarvan 11 mol is geormerkt voor meldingen en voor de overige 9 mol nog geen prioritering heeft plaatsgevonden)

4. Het woningtekort in Nederland loopt op. Op basis van het programma woningbouw zal de opgave snel groeien tot 100.000 woningen per jaar.
5. De aanwas van vluchtelingen kan op termijn ook extra druk opleveren voor de woningmarkt.
6. Het belang van woningbouw is derhalve alleen maar toegenomen sinds 2019.
7. **Eenheid van Kabinetsbeleid**

Inzet voor bespreking RFL:

- **Eenheid van Kabinetsbeleid**
- Herbevestiging van bestaande afspraken t.a.v. SSRS (woningbouw en MIRT).

Contactpersonen

Bescherming persoon i/je levensstijl

en , team

Bijlage 2: Relevante passages hoofdlijnenbrief M N7S

Pg. 10

De huidige staat van de natuur leidt ertoe en gebiedt te erkennen dat er op dit moment zeer beperkt ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen. Dat zal de komende jaren zo blijven en de noodzakelijke versterking van de houdbaarheid van toestemmingsverlening zal niet tot meer, en mogelijk zelfs tot minder, ruimte leiden. Dat betekent niet dat er geen ruimte is of zal ontstaan. Zo zal ik overeenkomstig eerder kabinetsbesluit via het stikstofregistratiesysteem (SSRS) vergunningen voor woningbouwprojecten en een zeven MIRT-projecten mogelijk maken. Daarnaast wordt met dit instrument ook ruimte beschikbaar gesteld om PAS-meldingen waar mogelijk met het SSRS te legaliseren. Ik vind het belangrijk dat de bouwvrijstelling inzetbaar blijft.

Pag. 11

Met het scherper in beeld krijgen van de ruimtelijke behoefte aan depositieruimte voor woningbouw zal het kabinet het SSRS verder zo (gebieds)gericht mogelijk aan te vullen met onder andere de stikstofruimte gekregen uit de effecten van aanvullende maatregelen (Subsidieregeling walstroom zeevaart en de Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden) zodra deze ruimte daadwerkelijk beschikbaar is. Hierover is uw Kamer op 30 juni 2021 geïnformeerd (Kamerstuk 28 973 nr. 244).

Annotatie Stafoverleg minVRO - RO en OW 23 mei 2022

Agendapunt: Startnotitie NPLG

Aanleiding

Op 25 mei vindt een BWO fysieke leefomgeving plaats. De startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied zal geagendeerd worden met als doel het meenemen van alle bewindspersonen. BZK is mede ambtelijke opdrachtgever van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, als beleidsprogramma onder de NOVI. Dit samen met IenW en LNV. U bent als M VRO medeverantwoordelijk voor het NPLG vanuit de portefeuille RO. Politiek eerstverantwoordelijke is M NenS. Vanuit deze rol wordt u gevraagd akkoord te gaan met agendering van de startnotitie in de RFL/MR van 2 juni.

Advies:

- Ter kennisgeving aannemen van de inhoudelijke kern van de startnotitie NPLG.
- Er is sprake van sterke relatie van het NPLG met de RO -brief.
- De startnotitie is in lijn met de totstandkoming van het startpakket voor provincies op 1 oktober 2022, specifiek:
  - uitwerking van "provinciale ruimtelijk te leggen puzzels" voor 1 juli 2023.
  - Er voor zorgen dat per oktober de nader uitgewerkte doelen onderdeel worden van het startpakket per provincie
  - Bedoeling is om in oktober 2022 alle genoemde doelen geconcretiseerd te hebben overeenkomstig de lijn uit de RO-brief.
- U kunt akkoord gaan met agendering van het NPLG in de RFL van 2 juni.

Toelichting:

- De startnotitie NPLG (bijlage 1) en overzicht doelen en te maken ruimtelijke keuzes (bijlage2) zijn bijgevoegd.
- NPLG is als belangrijk programma voor het landelijk gebied opgenomen in het Coalitieakkoord, het hoofddoel is: Het toekomstbestendig ontwikkelen van het landelijk gebied. Scope daarbij is behalen van nationaal wettelijk verplichte doelstellingen op het gebied van stikstof, klimaat en water en de transitie van de landbouw. Met het NPLG wordt voor het landelijk gebied op deze manier een grote stap gezet richting een samenhangende benadering voor het landelijk gebied. Ook de raakvlakken met andere ruimtelijke vragen, zoals woningbouw en energie zijn in beeld.
- Een transitiefonds is beschikbaar. 25 miljard tot 2035 (20 miljard tot 2030 en 5 miljard voor 2030-2035). Middelen zijn bedoeld voor het behalen van de "omgevingswaarde" 2035 uit de wet stikstofreductie en natuurverbetering zoals deze door het kabinet naar voren is gehaald, van 2035 naar 2030: 74% van alle stikstofgevoelige Natuur2000-gebieden qua areaal voldoet aan een depositie waarde van stikstof die lager is dan de kritische waarde. Voor het realiseren van de doelen van het NPLG wordt ook een beroep gedaan op andere middelen, zoals het Klimaatfonds, het Deltaprogramma zoetwater, het programma natuur en de resterende middelen van de structurele aanpak stikstof van het vorige kabinet.
- Het NPLG legt structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) provinciale doelen vast, als basis voor integrale provinciale gebiedsprogramma's landelijk gebied.
- Met de startnotitie worden de al bekende keuzes en doelen meegegeven, zoals richtinggevende emissiedoelen stikstof en de kaderrichtlijn water (zie bijlage 2). In oktober volgen aanvullende doelen zoals uitgewerkte klimaatdoelen en waterberging tegelijk met andere ruimtelijke keuzes. Daarbij is inzicht in de nog noodzakelijk verder te maken concretiseringslag. Bedoeling is dat deze in het startpakket per provincie terecht gaan komen.
- Het Rijk geeft doelen taakstellend mee aan de regionale overheden, onder regie van de provincies. Provincies voeren maatregelen uit via gebiedsprogramma's die op 1 juli 2023 gereed moeten zijn.
- De stikstofaanpak is breder dan het NPLG. Ook benutting van het transitiefonds voor vervangende stikstofmaatregelen vanuit andere sectoren anders dan landbouw en natuur zijn mogelijk, maar moet wel bijdragen aan de gestelde doelen.
- NPLG heeft geen scope voor vrijmaken van ontwikkelruimte. Aanpak is gericht op herstel van natuur en in zicht houden van kunnen bereiken van Natuur2000-doelen. Dit

leidt uiteindelijk tot ontwikkelruimte en het kunnen vereenvoudigen van toestemmingsverlening vanuit Natuurbeschermingswet.

- Proces: Provincies voelen zich nog niet comfortabel bij de startnotitie NPLG. Zij voelen zich onvoldoende betrokken in het proces van het NPLG tot nu toe. Echter is IPO in augustus van dit jaar door LNV benaderd voor participatie maar vanwege capaciteitsproblemen is daar door IPO geen gehoor aangegeven.
- De startnotitie NPLG gaat nu de laatste fase van afstemming in. De startnotitie zal met een brief aan de Tweede Kamer worden toegezonden. Het voorgenomen vervolgproces om tot afronding van de startnotitie te komen is:

Dinsdag 25 mei:	aanleveren startnotitie bij de RFL
Woensdag 25 mei:	toelichting startnotitie door MNenS in het BWO Fysieke Leefomgeving
Vrijdag 3 juni:	bespreking startnotitie in RFL
Vrijdag 3 of 10 juni:	bespreking startnotitie in de MR en verzending startnotitie naar de Kamer (Landbouwbrief is beoogd voor 10 juni MR)